

Ve vysokomýtském chrámu sv. Vavřince proběhl průzkum oltářního obrazu Nanebevzetí Panny Marie, jehož autorem je nejznámější český barokní malíř [Petr Brandl](#). Jeho úctyhodné rozměry 703 x 296 cm z něj dělají největší Brandlův obraz v českých zemích. Výzkumem, který provedli restaurátoři Šárka a Petr Bergerovi, se potvrdilo, že obraz, zakoupený do Vysokého Mýta roku 1787, je v dosti špatném stavu. Výsledky výzkumu byly v minulých dnech publikovány.

[Klikněte](#)

[na podrobnosti.](#)

VYSOKOMÝTSKÉ NANEBEVZETÍ PANNY MARIE je největším obrazem Petra Brandla v českých zemích

Oltářní obraz Nanebevzetí Panny Marie namaloval slavný barokní malíř Petr Brandl na přelomu svého vrcholného a pozdního období. Ale stejně jako životní pouť geniálního malíře byla složitá, tak i osud tohoto jeho stěžejního díla byl plný komplikací a překážek.

Obraz, původně malovaný pro cisterciácký klášter v Sedlci u Kutné hory, vznikl na objednávku opata Jana Zahradeckého v průběhu pouhých několika měsíců v roce 1728. Bylo to období pro nemocného šedesátiletého malíře nadmíru složité, neboť na něj plnou silou dolehly existenční starosti, kdy ho ze všech stran pronásledovali neodbytní věřitelé (v čele s jeho manželkou, která se s ním po desetiletí soudila o alimenty). Ačkoliv nezkrotný umělec mnoho let praktikoval úspěšně pracovní přesuny po Čechách (jež byly rychlejší než byrokratická cesta, kterou za ním putovaly pohledávky věřitelů), v této době již nic nepomáhalo a Brandl se ocitl před aktuální hrozbou uvěznění. A opravdu, ač za obraz dostal honorář v astronomické výši 4000 rýnských zlatých (vyšší než za kteroukoliv zakázku předtím i potom), ani tehdy se nepodařilo poplatit všechny dluhy a malíř se ocitl ve vězení pro dlužníky v Hradci Králové. Tam potom strávil s kratšími malířskými přestávkami několik let. Pobyt ve vězení, jakkoliv mírněný přímluvami mecenášů, pochopitelně znamenal pro nezkrotného bouřliváka trvalý otřes, který se projevil i v jeho práci během posledního období jeho života. Petr Brandl zemřel v naprosté chudobě v Kutné Hoře v roce 1735.

Jak se obraz Nanebevstoupení Panny Marie ocitl ve Vysokém Mýtě?

V roce 1774 shořel hlavní oltář vysokomýtského chrámu, a tak třináct let poté (1787) byl Brandlův obraz i s celým oltářem zakoupen za 1000 zlatých z mezitím již zrušeného kláštera v Sedlci a po menších úpravách žambereckým řezbářem A. Ciliakem osazen na dnešní místo.

O sto let později byl však stav Brandlova obrazu natolik alarmující, že byl z Prahy povolán znalec jeho díla, slavný malíř František Ženíšek, aby se k situaci vyjádřil. Ten pak naléhavě vyslovil požadavek na co nejrychlejší opravu, avšak přesto trvalo ještě plných 15 let, než byl obraz roku 1900-1901 opraven malíři K. Štapferem a K. Raškem...

Avšak ani poté neměl obraz budoucnost jistou - po opravě byl po několik let bezprizorně uložen na různých místech v Mýtě („v kolně a na půdě nedaleké dívčí školy“), protože v této době se ve městě objevily puristické názory na nevhodnost umístění starého barokního oltáře v nově vybudovaném secesním chrámovém interiéru. Obec vysokomýtská dokonce nabídla obraz k prodeji Praze, zájem projevila i Kutná Hora a objevil se také názor, že by se plátno mělo vrátit zpět do Sedlce.

Obraz s oltářní architekturou se do kostela sv. Vavřince navrátil asi až v roce 1906, a to na přímou intervenci centrální umělecké komise ve Vídni, kdy pověřené orgány dokonce pohrozily městu odebráním subvencí, dokud nebude obraz osazen zpět. Od té doby obraz Nanebevzetí Panny Marie své místo opustil pouze jednou, a to v roce 1938, kdy se stal jedním z hlavních exponátů na výstavě Pražské baroko.

Ač dílu věnovali v minulosti pozornost snad všichni významní badatelé, nelze se přesto ubránit dojmu, že Brandlovo plátno přes svojí ohromující velikost (nebo snad právě proto?) stojí dodnes mimo soustředěný zájem odborné i laické veřejnosti, přestože jde bezpochyby o opravdový unikát, a to nejen ve východočeském měřítku, ale i v rámci celého českého (resp. středoevropského) barokního umění.

O tom, jak málo se dnes o tomto obrazu ví, svědčí i to, že do letošního srpna nebyly známy ani jeho přesné rozměry - 703,5 x 296 cm.

NEDESTRUKTIVNÍ RENTGENOLOGICKÝ PRŮZKUM OBRAZU NANEBEVZETÍ PANNY MARIE

Brandlovo *Nanebevzetí Panny Marie* patří mezi nesporné vrcholy českého barokního umění, a ač jeho pohnutá historie je do detailů známá, přesto se o skutečném stavu díla až do letošního srpna nevědělo prakticky nic. Vždyť vzácné plátno bylo opraveno před dlouhými 108 lety a od té doby se ho lidská ruka dotkla pouze jednou, a to v roce 1938 při příležitosti transportu na výstavu Pražské baroko. V rámci „Grantu na podporu vědeckého výzkumu památkového potenciálu Pardubického kraje“ proběhl proto v měsíci srpnu nedestruktivní rentgenologický a vizuální průzkum obrazu. Rentgenologický průzkum je hlavním nedestruktivním zdrojem poznání způsobu výstavby obrazu, rukopisu umělce i faktického stavu díla. Stínové zobrazení malby na rentgenové folii je založeno na penetračních vlastnostech paprsků X a atomové hmotnosti jednotlivých pigmentů, která závisí především na přítomnosti těžkých kovů. Zjednodušeně řečeno, čím vyšší atomové číslo daný pigment má, tím větší je jeho absorpce rentgenového záření, tedy- tím jasněji se na snímku projevuje. Při sledování spodních vrstev malby nejvíce pomáhá obraz olovnaté běloby, která byla malíři při výstavbě obrazu užívána nejčastěji. Rentgenový snímek tak vlastně odhaluje pohled do spodních vrstev malby, kde je nejlépe čitelný výtvarný potenciál autora, základní rozvržení kompozice, rukopis, autorské změny i tvůrčí zápas o nejpřesnější vyjádření umělcovy vize, později obvykle znečitelněný finálními úpravami.

Neméně důležité jsou však i jinak nezjistitelné údaje o stavu obrazu a o jeho poškození ve všech částech- tedy jak samotné malby, tak i podkladu a podložky. Tyto údaje jsou z

pochopitelných důvodů zásadní při stanovení postupu opravy památky.

V chrámu sv. Vavřince bylo v rámci průzkumu postaveno pětipatrové lešení v prostoru mezi mensou a obrazem a další, stejně vysoké, v úzkém prostoru závěru presbyteria za hlavním oltářem. V rámci zkoumání bylo provedeno i laserové měření plátna, které zpřesnilo do této chvíle lišící se údaje historické. Obraz Nanebevzetí Panny Marie má rozměry 703,5 x 296 cm a v oltářní architektuře sahá (vč. ozdobného rámu) až do úctyhodné výše 11,40 m!

Samotné rentgenování bylo za zvláštních bezpečnostních podmínek prováděno ve třech dnech s průběžným vyhodnocováním snímků. Zároveň s rentgenováním byl prováděn i detailní průzkum vizuální a fotografický. Ten byl sice poněkud ztížen objektivními podmínkami, a to především obtížným přístupem k obrazu, přesto po odstranění nánosů prachu a při použití digitální techniky bylo získáno množství cenných poznatků nejen o rukopisu Petra Brandla z poslední fáze jeho vrcholného období, ale i o aktuálním stavu malby.

Obraz byl restaurován v roce 1901 a od té doby mu nebyla věnována prakticky žádná péče. Obecně vzato, sto let bez jakéhokoliv ošetření je pro jakýkoliv závěsný obraz již doba mezní, a to bez ohledu na kvalitu předchozího restaurátorského zásahu. Tomuto faktu odpovídá i současný stav obrazu, který je pro tak významné dílo opravdu velmi nedůstojný. Poslední oprava sice stabilizovala „materiální podstatu díla“ (tedy napínací rám, plátno i barevnou vrstvu) natolik, že obraz se dodnes dochoval v *poměrně* dobrém stavu, avšak stejně důležité je i vyslovení jasného závěru, že zmíněná oprava nevybočila z dobového pojmání obnovy výtvarných děl- restaurátoři (tehdy malíři bez odborného restaurátorského školení) řešili především vizuální celistvost výjevu bez respektu k dochovanému originálu a k autenticitě památky. Proto zde druhotné malířské zásahy široce pokrývají jak defekty, tak i nepoškozené plochy originálu v jejich okolí. Na mnoha místech je výjev upravován tak, aby nic (tedy ani známky přirozeného stárnutí) nepůsobilo „rušivě“ pro oko diváka.

Kromě výše zmíněných zásahů je dnes vlivem ztemnělého, rozloženého laku a povrchových nečistot kolorit díla a z toho vyplývající barevný a estetický vjem zásadně znehodnocen. Sama kompozice je dokonce na velkých plochách zcela nebo částečně nečitelná. Výrazně rušivě působí i vystupující tmely, miskovitě prohnuté záplaty a v rozích povolené plátno.

Výsledky vizuální prohlídky a popisy rentgenogramů byly zpracovány do průzkumové zprávy a v rámci projektu byla vydána publikace s fotografickým doprovodem. Snad současný průzkum napomůže zvýšení zájmu všech zainteresovaných stran, a pokud se stane i prvním krokem na dlouhé a složité cestě, vedoucí k důstojné rehabilitaci tohoto unikátního díla, přesahující svojí výjimečností hranice Východních Čech, pak projekt splní svůj účel v plné šíři.

**Šárka a Petr Bergerovi, akad. malíři a restaurátoři,
autoři průzkumu**

Texty a fotografie byly převzaty z publikace *Petr Brandl: Nanebevzetí Panny Marie*. Šárka a Petr Bergerovi, 2009. Vydání publikace z prostředků grantu Pardubického kraje podpořilo i město Vysoké Mýto.